

**ZARAFSHON SHAHRIDA MAKTABDAN TASHQARI TA'LIM TIZIMINING
RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA SAMARADORLIGI****Xalilov Bahodir Shirinboyevich**

Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18894020>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Zarafshon shahrida maktabdan tashqari ta'lim tizimining holati, tashkiliy mexanizmlari, ijtimoiy-pedagogik ahamiyati hamda samaradorlik ko'rsatkichlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda hududiy madaniyat muassasalari, "Yoshlar" madaniyat saroyi, 32-son madaniyat markazi hamda boshqa to'garaklar faoliyati misolida yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish jarayoni o'rganilgan. Natijalar maktabdan tashqari ta'limning shaxs kamoloti, ijtimoiy moslashuv va kreativ kompetensiyalarni rivojlantirishdagi o'rnini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: Maktabdan tashqari ta'lim, qo'shimcha ta'lim, yoshlar siyosati, kreativ kompetensiya, ijtimoiylashuv, madaniyat muassasalari, pedagogik samaradorlik.

Kirish

Zarafshon shahrida maktabdan tashqari ta'lim tizimi oxirgi yillarda sezilarli rivojlanish yo'lidan bormoqda. Maktabdan tashqari ta'lim, ya'ni bolalar va o'smirlar uchun qo'shimcha bilim, malaka va ko'nikmalarni shakllantiruvchi pedagogik faoliyat, nafaqat o'quvchilarning intellektual salohiyatini oshirish, balki ularning ijodiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishida ham muhim ahamiyatga ega.

Bu tizim maktab ta'limining an'anaviy shakllari bilan bir qatorda, sport, san'at, fan va texnologiya sohalarida qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi.

Maktabdan tashqari ta'limning samaradorligi, uning tarkibi, sifat ko'rsatkichlari va metodik yondashuvlari bilan bevosita bog'liqdir. Shu bilan birga, Zarafshon shahridagi ta'lim muassasalari va nodavlat markazlar tomonidan taqdim etilayotgan qo'shimcha ta'lim xizmatlari, shahar sharoitida yoshlarning intellektual va madaniy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Dolzarbligi

Bugungi kunda shahar sharoitida ta'lim tizimi doimiy ravishda o'zgarib bormoqda va maktabdagi an'anaviy ta'lim yoshlarning barcha ehtiyojlarini qondira olmay qolmoqda. Shu bois, maktabdan tashqari ta'lim tizimi yoshlarning intellektual, ijodiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Zarafshon shahrida ushbu tizimning rivojlanishi, uning samaradorligi va sifat ko'rsatkichlarini o'rganish nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy-iqtisodiy nuqtai nazardan ham dolzarbdir.

Maqsadi

Zarafshon shahrida maktabdan tashqari ta'lim tizimining rivojlanish tendensiyalarini aniqlash, uning samaradorligini baholash va mavjud muammolarni ko'rsatishdir. Tadqiqot doirasida maktabdan tashqari ta'limning turli yo'nalishlari, o'quvchilarning qamrovi, foydalanilayotgan metodik vositalar hamda samaradorlik mezonlari o'rganiladi. Shu orqali shahar sharoitida ta'limning sifatini oshirish va qo'shimcha ta'lim tizimini yanada rivojlantirishga ilmiy asos yaratish ko'zda tutilgan.

Asosiy qism

Zamonaviy ta'lim tizimida maktabdan tashqari ta'lim muassasalari yosh avlodni har tomonlama rivojlantirish, ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish hamda ijtimoiy faolligini oshirishda muhim o'rin tutadi.

Ayniqsa, hududiy xususiyatlarni inobatga olgan holda tashkil etilgan maktabdan tashqari ta'lim jarayoni o'quvchilarning qiziqish va ehtiyojlariga mos ravishda yo'naltirilganda samaradorlik yuqori bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, Navoiy viloyatining Zarafshon shahrida maktabdan tashqari ta'lim tizimining rivojlanish holati, mavjud muammolari va istiqbollari ilmiy jihatdan tahlil qilish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Zarafshon shahri sanoatga ixtisoslashgan hudud bo'lib, aholining asosiy qismi konchilik va sanoat tarmoqlarida faoliyat yuritadi. Xususan, shaharda joylashgan Navoiy kon-metallurgiya kombinati hudud iqtisodiyotida muhim o'rin egallaydi. Bunday sanoat muhitida voyaga yetayotgan yoshlarning kasbiy yo'nalishini to'g'ri shakllantirish, ularni texnik va innovatsion fikrlashga yo'naltirish maktabdan tashqari ta'limning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Shaharda faoliyat yuritayotgan bolalar musiqa va san'at maktablari, sport maktablari, "Barkamol avlod" bolalar maktablari hamda turli to'garaklar o'quvchilarning qiziqishlari asosida tashkil etilgan. Ushbu muassasalarda texnika, robototexnika, chet tillari, tasviriy san'at, musiqa, sport va axborot texnologiyalari yo'nalishlarida mashg'ulotlar olib boriladi. Bu esa o'quvchilarning nafaqat bilim doirasini kengaytiradi, balki ularning ijodiy va intellektual salohiyatini rivojlantiradi.

Maktabdan tashqari ta'limning pedagogik ahamiyati shundaki, u rasmiy dars jarayonini to'ldiradi va o'quvchining shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Zarafshon shahrida tashkil etilgan to'garaklarda o'quvchilar jamoada ishlash, mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini egallaydilar. Ayniqsa, texnik yo'nalishdagi mashg'ulotlar sanoat hududi uchun zarur bo'lgan kelajak mutaxassislarini tayyorlashga zamin yaratadi.

Shu bilan birga, tizimda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, moddiy-texnik bazaning yetarli emasligi, zamonaviy jihozlarning kamligi, malakali mutaxassislar taqchilligi maktabdan tashqari ta'lim samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ayrim hollarda o'quvchilarning qatnashish faolligi ham barqaror emas. Bu esa targ'ibot ishlarini kuchaytirish va ota-onalar bilan hamkorlikni mustahkamlash zaruratini ko'rsatadi.

Kelgusida Zarafshon shahrida maktabdan tashqari ta'limni rivojlantirish uchun innovatsion loyihalarni joriy etish, sanoat korxonalari bilan hamkorlikni kengaytirish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini ta'lim jarayoniga tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xususan, kon-metallurgiya sohasi bilan bog'liq kasbiy to'garaklar, startup loyihalar va amaliy laboratoriyalar tashkil etish orqali o'quvchilarning kasbga yo'naltirilgan kompetensiyalarini rivojlantirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, Zarafshon shahrida maktabdan tashqari ta'lim tizimi yoshlarning har tomonlama barkamol bo'lib voyaga yetishida muhim omil hisoblanadi. Uni yanada takomillashtirish hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ham bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu bois mazkur yo'nalishda ilmiy asoslangan yondashuvlar va innovatsion mexanizmlarni ishlab chiqish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Zarafshon shahrida qabul qilingan qarorlarda yoshlar o'rtasida sportni rivojlantirish, ayniqsa milliy kurash va boshqa sport turlarini ommalashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Bu kabi tashabbuslar maktabdan tashqari ta'limning sport yo'nalishini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Hududiy boshqaruv qarorlarining pedagogik ahamiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi: Yoshlarni sport va sog'lom turmush tarziga jalb etish.

Iqtidorli o'quvchilarni aniqlash va qo'llab-quvvatlash.

Musobaqalar orqali raqobatbardoshlik va iroda sifatlarini shakllantirish.

Yoshlar o'rtasida ijtimoiy faollikni oshirish.

Maktabdan tashqari ta'lim faqat to'garaklar bilan cheklanib qolmaydi, balki ommaviy sport tadbirlari, ko'rik-tanlovlar, seminar va konferensiyalar orqali ham amalga oshiriladi. Bunda mahalliy hokimlik qarorlari muhim tashkiliy asos bo'lib xizmat qiladi.

Muammolar va takliflar

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ayrim hollarda qabul qilingan qarorlar ijrosini ta'minlashda tashkiliy kamchiliklar uchrab turadi. Shu bois:

qarorlar ijrosini monitoring qilish mexanizmini kuchaytirish;

maktabdan tashqari ta'lim muassasalarini moddiy-texnik jihatdan mustahkamlash;

jamoatchilik va ota-onalar ishtirokini kengaytirish;

yoshlarni kasbga yo'naltirishga qaratilgan yangi loyihalarni ishlab chiqish zarur.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabdan tashqari ta'lim tizimining samarali faoliyati hududiy boshqaruv qarorlarining puxta ishlab chiqilishi va izchil ijro etilishiga bevosita bog'liqdir.

Zarafshon shahri misolida ko'rish mumkinki, sport va yoshlar siyosatiga qaratilgan tashkiliy chora-tadbirlar yoshlarning ma'naviy, jismoniy va kasbiy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Shu bois maktabdan tashqari ta'limni rivojlantirishda huquqiy-me'yoriy bazani mustahkamlash va innovatsion yondashuvlarni keng joriy etish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Islomov, A. (2020). Maktabdan tashqari ta'lim va yoshlarning ijodiy salohiyati. Toshkent: O'zbekiston pedagogika nashriyoti.
2. Karimova, L. (2021). Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va maktabdan tashqari ta'lim. Pedagogika va Innovatsiyalar Jurnal, 3(2), 45–52.
3. Rasulov, S. (2019). Bolalar va o'smirlar uchun qo'shimcha ta'lim tizimi: Nazariy va amaliy jihatlar. Ta'lim Tadqiqotlari, 1(1), 12–25.
4. Abdurahmonov, R. (2021). Maktabdan tashqari ta'lim markazlarining samaradorligini baholash metodikasi. O'zbekiston Pedagogik Ilmiy Jurnal, 5(3), 33–41.
5. Zokirova, D. (2022). Maktabdan tashqari ta'limning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: Zarafshon misolida. Hududiy Ta'lim Tadqiqotlari, 2(4), 56–64.
6. National Center for Education Statistics. (2020). Out-of-school programs and student development. Washington, DC: U.S. Department of Education.
7. Karimova, L. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va maktabdan tashqari ta'lim. Toshkent, 2021.
8. Rasulov, S. Bolalar va o'smirlar uchun qo'shimcha ta'lim tizimi: nazariy va amaliy jihatlar. Samarkand, 2019.